

İllərin ucaldığında Mir Cəlal Paşayev çox sadə və genişürəkli bir insan idi

Azərbaycan ədəbiyyatının elə nümayəndələri var ki, illər ötdükcə ədəbi ərmə-ğanlarının ömrü daha da uzun olur. Onların yazdıqları öz dövr-lərinin ab-havasından çox gələ-cəklə bağlı, xoş niyyətlərdən ibarət olduğundan əsərlərindəki ideyalar, toxunduqları mövzular bütün zamanlar üçün əhəmiyyət kəsb edir. Arzu və istəkləri həmi-şə təzə-tər görünür. Bax elə haq-qında yazdığını unudulmaz yazı-cımız Mir Cəlal Pasayev kimi...

Biz nəslin xoşbəxtliyidir ki, Bakı Dövlət Universitetində oxuduğumuz il-lərdə çox görkəmli şəxsiyyətlərdən dərs aldiq, insanlıq məziiyyətləri öyrəndik. Bu sıradə adlarını həmişə qırur ve iftixarla çəkdiyimiz Mir Cəlal, Nəsir Əmanquliyev, Əzizə Cəfərzadə, Qulu Xəlilov, Bəxtiyar Vahabzadə yaddaşımızda əbədi həkk oldular. Haqq dünyasına qovuşmuş bu unudulmaz şəxsiyyətlərdən alındığımız bilik və tövsiyyələr bu gün də həyat yolumuza işiq salır. Həqiqətən də sənətin və insanlığın zirvəsində dayananlar heç vaxt unudulmurlar. Əsərlərini həmişə sevə-sevə oxuduğumuz, mühəzirələrini, söhbətlərini tez-tez xatırladığımız, həyatımız boyu məsləhətlərinə əməl etməyə çalışdığımız yazıçı Mir Cəlal Paşayev kimi

Nadir istedad sahibləri, klassik sənətkarlar öz yaradıcı təfəkkürləri ilə əsrlərin qovgalarından sıyrılaraq həmişə geleceyə üz tutublar. Belə şəxsiyyətlər həqiqətən xoşbəxtlər. Çünkü onların yaratdığıları həmişə yaşamaqdə davam edir. Ədəbiyyatımızın əbədi ömür sahibləri çoxdur. Füzulidən üzü bəri neçə şairin, nasirin, bəstəkarın, rəssamin, memarın adını çəkmək olar. Bu sahə müxtəlifliyində nəsrimizin yeri ayrıca bir mövzudur. Ədəbiyyat tariximizdə hekayə, povest ve romanları ilə layiqli yer tutanlardan biri də unudulmaz yazıçı ve pedaqqoq-alim Mir Cəlal Paşayevdir. O, XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının bünövrəsini qoynalarından sayılır. Mir Cəlal ədəbi aləmdə atdığı ilk addımlarından sənətin şöhrət zirvəsinə qədər keçdiyi çətin və şərəfli ömrünün 50 ili ərzində zəngin ədəbi irs yaratmışdır. Filologiya elmləri doktoru, professor Qulu Xəlilov nasirin yaradıcılığını əhatəli təhlilə çəkərək yazırı: "Ədibin əsərlərində klassik ədəbiyyatımızın mütərəqqi ənənələri ilə yanaşı, xalq yaradıcılığının bir sıra işıqlı ünsürləri birləşir, qaynayıb-qovuşur ve yeni keyfiyyət kəsb edir".

Mir Cəlal Paşayevin bioqrafiyasından götürdüyümüz rəqəmlərin mənə tutumuna diqqət yetirək. O, 1908-ci il aprelin 26-da Cənubi Azərbaycanda - Təbrizin yaxınlığındakı Əndəbil kəndində anadan olmuşdur. Taleyin qəfi rüzgarları hələ uşaq ikən elindən çox şeyini almışdı. Demek olar ki, çox erkən yaşlarından doğulduğu ana torpağı, valideynlərini itirmişi. Buna baxma-yaraq, həyatın ağrı-acıclarına mərdliklə sinə gərməyi bacarmışdır. Şimali Azərbaycanda ilk yaşadığı şəhər qədim Gəncə, ilk əmək fəaliyyətinə başladığı rayon Gədəbəy, ömrünün son mənzilinədək geniş ədəbi və elmi fəaliyyət göstərdiyi ünvan Bəki olmuşdur.

Mir Cəlalı yaxından tanıyanlar həmisi bir fikri çox vurğulayırlar ki, o, hər şeydən

əvvəl, son dərəcə işıqlı şəxsiyyət idi. Hənsi məziyyətlərindən danışmaq istəsən, insanın qəlbinə xoş hissələr, emosiyalar daxil olur. Mənəviyyatındakı saflıq, temizlik, həllalliq, toxluq həyatda, elmde, yaradıcılıqda, pedaqoji fəaliyyətdə və insanlara münasi-bətdə həmişə Mir Cəlal müəllimin ən etibarlı yol yoldası idi.

Vaxtile - İkinci Dünya müharibəsi dövründə universitetdə Mir Cəlal müəllimdən dərs almış xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə "Mənim müəllimim" adlı məqaləsində yazıb: "Mir Cəlal yaradıcılığının ən üstün cəhətlərindən biri de onun təmiz, şəqraq və bühlur dili idi. Onun dili xalq danişq tərzinə

müellim sadə hekayələrdə sadə adamların dili ilə gizli mətləblərə toxunurdu. Onda Mirzə Cəlilə xas olan "adi ehvalatlarda böyük həqiqətləri" acmaq məhərəti var idi.

Mir Cəlal Azərbaycan ədəbiyyatının klassiklerindən olan Səməd Vurğun və tənqidçi Mehdi Hüseynlə yaxından dostluq edib. Bu barədə ədəbiyyatşunas-alim Firudin Hüseynov öz xatirələrində bele yazıb: "Mir Cəlal müəllim mənəvi cəhətdən saf və təmiz bir insan idi. Tamah hissindən uzaq az-çoxa qane olan, gözü-könlü tox, təmiz bir ziyanlı idi. Özü də həmişə deyərdi ki, Səməd Vurğun məni bir dost kimi sevərdi, tərifdən sonra zarafat eləyərdi: "Mir Cəlal, sən bir böyük eyibin var, sən "slişkom paryadoçıñ adamsan". Ədibi bir alim ədəbiyyatşunas kimi başqalarından fərqləndirən mühüm cəhət təkcə elm təfəkkürü deyil, həm də zəngin mənəviyyatı və sadəliyi id".

Ömrünün sonundak müxtəli mövzularda kiçik ve ləkənlik hekayələ yazan Mir Cəlal Azerbaycan ədəbiyətində roman janının inkişafında da özünəməxsus xidmətlər göstərib. "Dirilən adam", "Bir gəncin manifesti", "Yolumuz hayanadır", "Açıq kitab", "Yaşıdlarım", "Təzə səhər" adlı romanlarında hekayələrinin məxsus məzziyyətlər öz əksini təpib. Yazıçının tədqiqatçıları bu fikirdəirlər ki, o öz romanlarında tarixi hadisələri réalis boyalar, tipik obrazlar ve canlı həyata ləğvələr vasitəsilə verməyə çalışıb.

Mir Cəlal filologiya elmləri doktoru, professor idi. O, görkəmli ədəbiyatşunas-alim kimi də fəaliyyət göstəmişdir. Klassik Azərbaycan ədəbiyyatının mükəmməl və bacarıq tədqiqatçılarından biri idi. Ədəbiyatşunas Pənah Xəlilova məxsusu fikirdir: "Alim Mir Cəlal Paşayevin elmlə əsərlərinin dili, üslubu öz qələm yoldaşlarının heç birinin dilinə, üslubuna oxşamır. Onun əsərlərində nə publisistika var, nə də qəliblənmiş elmlə terminli tədqiqat dili. O, elmi əsərləri ni yaziçı Mir Cəlalın qələmindəki yığın camlıq və şirinliklə, amma dərin və axıcı elmi mühakimə tutumlu olan dil ilə yazardı. Bu vəzi indi da təkrar edilməz

le yazdı. Bu yazı İndi də təkrar edilmə
örnekdir".

1948-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin professoru seçilmiş Mir Cəlal 1961-ci ilden ömrünün sonuna kimi bu ali məktəbin Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi kafedrında çalışmışdır. Biz nəslin çoxuna dərs demiş Mir Cəlal hər kəsin ürəyində möhtəşəm müəllim abidəsi yaratmışdı. Bəlkə də bizim universitet həyatında onun qədər qayğılaş, yumşaq təbiətli müəllimimiz olmamışdı. Kitablarının ilk nüsxəsini paylaşığı oxucular elə öz tələbələri olardı. Ömründə bir dəfə də jurnalı yoxlamazdı. Amma hər kəsin nə işlə məşğul olduğunu dəqi bilərdi. Həminin maddi vəziyyəti ilə maraqlanardı. Qəlbi insanlara qarşı məhəbbət və mərhəmətlə dolu idi. Tələbəyə heç vaxt "kafi" yazmazdı. Çünkü o, təqəquddən düşəbilərdi. Deyim ki, "əla" almaq da zor idi. Zərafatı çox sevərdi. Yumorlu atmacaları İndiye kimi ürəklərə xos ovqat yayan lətfiyyələrini təqdim etmişdi. Bəzən dərsin şirin yerində baş səhəbə qarışmış tələbələrə deyərdi: "Bəzən işləyin, biz sizə mane olmurug kی?"

Mir Cəlal müellim bize dərs deyəndə yaşa 70-ə yaxın idi. Amma yaşıdlarından çox ahlik görünürdü. Həyatın ağrı-əcələrin onun varlığına holmuşdu. Amma cöhrəsin də qəribe bir müləyimlik vardi. Adəmi hey özüne çəkirdi. Bu ünsiyyətdə sənki öz doğa mənə üzləsirdi. Hamıya azıx və mehribanı



■ Flora XƏLİLZADƏ əməkdar jurnalist

idi. Mühazirə vaxtı isə "Ədəbiyyatşunaslığının əsasları" kitabını az qala sətirbəsətir əzber deyərdi. Hər kəsi müəyyən rənglərlə, geyimlərlə əlaqələndirib çağırırdı. O dövr-dən bir qənirendən artıq vaxt ötməsinə bax-mayaraq, indi də hərdən qulaqlarımızda Mir Cəlal müəllimin "qırmızı köynəkli qız" ifadəsi səslənməkdədir. Biliyimzdən, xasiy-yətimizdən, dolanışığımızdan, bir sözlə, bütün tələbələrin məisət qayğılarından xə-bər tutmağı vacib bilərdi. Yadimdadır, tələbə yoldaşlarımızdan birinin vəziyyəti çox ağır idi. Mir Cəlal müəllim sınıf nümayən-dəsi ile pünhan söhbət edərək o tələbə qı-za özünün də xəbəri olmadan maddi kömək göstərmişdir. Son dərəcə həssaslığı həmişə onun köməyinə çatırdı. Bu səbəb-dən də tələbələrin hər birini üzündən, gö-zündən, hərəkətlərindən, səsindən tanıyrı-dı.

Mir Cəlal müəllim həqiqətən çox sade və genişürekli bir insan idi. Xatırlanacaq bu əhəvalat onun böyüklüyünü şərtləndirən bir nümunədir. Mənə bir kurs işi vermişdilər: "Mir Cəlalin yaradıcılığında imperializmin təqnidü". Kömək üçün ona müraciət edəndə çox təəccübləndi. Eynəyini gözlərindən çəkərək dedi: "Sən jurnalistikada oxuyursan. Mir Cəlaldan niyə kurs işi yazırsan?" Öz əli ilə mövzuda belə düzəliş etdi: "Mirzə Cəlilin felyetonlarında imperializmin təqnidü". Üstəlik, məslehət verdi, planın da tutulmasında kömək etdi. Mir Cəlal belə üreyin və eqidanının sahibi idi.

1998-ci ildə ümummilli lider Heydər Əliyevin sərəncamı ilə Mir Cəlalın anadan olmasının 90 illiyi dövlət səviyyəsində qeyd edildi. Bu münasibətə onun həmkarlarının, tələbələrinin, doğmalarının qələmə alıqlarını yazıldan ibarət bir xatirələr kitabı çapdan çıxdı. Yazarının qızı Ədibə xanımın mənə bağışladığı həmin kitabı vərəqlədikcə müxtəlif xatirələrdən Mir Cəlal müəllimin işıqlı obrazı boyanır. Unudulmaz alimin vaxtılı professor Firdun Hüseynovla birgə yazdığı "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi" kitabı 2000-ci ildə İstanbulda çap edilmişdir. Türkiyeli oxucular bu kitab vasitəsilə Azərbaycan ədəbiyyatının tarixini mükemməl öyrənmək imkanı qazanıblar. Çok fərəhli məqamdrı ki, UNESCO-nun xətti ilə görkəmli Azərbaycan yazarının 100 illik yubileyi geniş müraciətdə qeyd edildi.

Məhəbbəti qəlbələrdə yaşayışın unudulmaz yazıçı və pedaqqoq Mir Cəlal Paşayev aprelin 26-da dünyaya gəlmışdı. Bir payız günündə - sentyabrın 28-də dünyaya və canından artıq sevdiyi doğmalarına "əlvida" dedi. Vaxtılıcə ürəklərdə yandırıldığı çərqaq yənə də eyni şövqle alovlanmaqdadır. Həqiqətən də el məhəbbəti qazanan insanlar heç vaxt unudulmurlar. Vaxtılıcə bu gözəl və müdrik insandan çox yaxşılıq, qeyri-adi himayədarlıq görmüş Xalq şairi Nəriman Həsənzadə öz müəllimi haqqında ehtiramla danışır: "Mir Cəlal müəllim həqiqətən peyğəmbər tebiəti insan idi. Xeyirxahlıq onun canında canında idi".

Mir Cəlal müellim Azerbaycan ədəbiyatının əbədiyəşar simasına çevrilməkə yanaş, özünün söylədiyi kimi, ən əbədi töhfələrdən biri da "Həyatimdə yaratdığım ən böyük əsər - ailəmdir." Bu müdrikkirin davamı kimi elə yazısına da Xalq şairi Nəriman Həsənzadənin sözləri ilə yekun vuraraq xəyalimdakı o işiqli portreti tamamlaşdırıb: "Mir Cəlalın zəkəsi, ürəyi, ailəsi bir harmoniya təşkil edirdi. Sadə yaşayırırdı, amma alicənəb idi. Asta addımları var idi, amma çox şax yeriyirdi. Çox danışmazdı, amma dediyi söz yadda qalırdı". Sərrast ve səlis deyimdi. Elə yadda qaldığı üçün də Mir Cəlal heç vaxt unudulmur. Yaşanan illərin ucalığında biz onu həmişə zirvələrdə görürük